

Migration – Muuttoliike on Siirtolaisuusinstituutin tuottama julkaisu, joka käsittelee muuttoliikkeeseen, yhteiskuntaan ja siirtolaisuuteen liittyviä teemoja sekä kokoaa niiden ympärille ajankohtaisia keskusteluja ja näkökulmia.

Siirtolaisuusinstituutti on sekä muuttoliikkeiden tutkimukseen että dokumentoimiseen erikoistunut laitos Suomessa.

48. vuosikerta / Volume 48

Päätoimittaja / Editor-in-Chief
Saara Pellander

Toimitussihteeri / Editorial Assistant
Kirsi Sainio

Vierailevat toimittajat / Visiting Editors
Mika Raunio
Sari Vanhanen

Taitto / Layout
Toni Ahvenainen

Julkaisija / Publisher
Siirtolaisuusinstituutti
Migration Institute of Finland
www.siirtolaisuusinstituutti.fi
kirsi.sainio@utu.fi

ISSN 1799-6406 (verkkójulkaisu)

Yksittäisten kirjoittajien mielipiteet ovat heidän omiaan.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

1

Pääkirjoitus: Vastuullisuus osaamisperusteisessa maahanmuuttopolitiikassa
Mika Raunio & Sari Vanhanen

4

KUPLIA PINNAN ALLA
Toni Ahvenainen

Näkökulma: Työperäinen hyväksikäyttö työsuojeluviranomaisen näkökulmasta
Katja-Pia Jenu

14

MAAHANMUUTTANEIDEN NAISTEN TYÖLLISTYMISEN ESTEITÄ
Heidi Lehtovaara

Näkökulma: Kotona Suomessa, ainakin toistaiseksi
Pilvi Aro-Marques

20

OSAAMISPERUSTEINEN MAAHANMUUTTO JA ALUEELLINEN ERIARVOISUUS
Mika Raunio

Näkökulma: Työvoimapula Etelä-Pohjanmaalla, tarua vai totta?
Paul Fairchild & Jiuliano Prisada

32

SUOJELUA OSAAMISPERUSTEISTEN KANAVIEN KAUTTA
Mika Raunio & Juho-Matti Paavola

Näkökulma: Täydentävät polut tarjoavat mahdollisuuksia sekä suomelle että kaikkein vaikeimmissa tilanteissa oleville
Ben Malinen

42

HORISONTTI: Some aspects of constraints in the labour market for immigrants
Elli Heikkilä

46

TULEVAISUUDEN TEKIJÄ: Systemic racism, economic capital and the city of Myrtle Beach
Magdalena Trhlikova

50

KIRJA-ARVIOT: Olemmeko matkalla kohti harmaantuvaa ja suvaitsematonta Suomea?
Ismo Söderling

VASTUULLISUUS OSAAMISPERUSTEISESSA MAAHANMUUTTOPOLITIIKASSA

MIKA RAUNIO
Erikoistutkija | Siirtolaisuusinstituutti

SARI VANHANEN
Erikoistutkija | Siirtolaisuusinstituutti

Vastuullisuus on viime vuosina korostunut taloutta ja yhteiskunnallista toimintaa ohjavana arvopohjana. Suomessa pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaa toteuttavat tavoitteet on konkretisoitu *Kestävyystiekartassa*, johon on koottu sosiaalisen, taloudellisen ja ekologisen kestävyden tavoitteet vuodelle 2030. (Valtioneuvosto 2021a) Myös Suomen osaamisperusteista maahanmuuttopolitiikkaa ohjaa kestävyden periaate. *Koulutus- ja työperusteisen maahanmuuton tiekartta 2035* on hallituksen kestävyystiekarttaa tarkentava toimenpidekokonaisuus, jonka toimenpiteet rakentavat ja vahvistavat Suomea globaalisti houkuttelevana paikana osaajille ja heidän perheenjäsenilleen. (Valtioneuvosto 2021b)

Kansainvälisesti näkyvin ja tunnustetuin ohjauksellinen muodostuu Yhdistyneiden kansakuntien määrittelemistä seitsemästätoista kestävä kehityksen tavoitteesta, niiden lukuisista alatavoitteista ja lähes 250 indikaattorista (*Sustainable Development Goals, SDGs*). Näihin viitataan myös Suomen hallituksen tiekartassa. Osaamisperusteinen maahanmuutto-

politiikka on laajasti eri politiikkalohkoja läpäisevää ja YK:n alainen Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM toteaaakin muuttoliikkeen olevan keskeinen kysymys kaikkien seitsemäntoista tavoitteen kohdalla. Keskeisin muuttoliikkeisiin liittyvä yksittäinen tavoite on eriarvoisuuden vähentäminen sekä ihmisten että valtioiden välillä (SDG 10). Tarkemmin määritellyn alatavoitteen (SDG 10.7) mukaisesti tulee pyrkiä hallittuun, turvalliseen, säännösten puitteissa tapahtuvaan ja vastuulliseen muuttoliikkeeseen. Käytännössä tähän tulisi pyrkiä huolellisesti suunnitellun ja toteutetun maahanmuuttopolitiikan keinoin. Myös työvoiman ja opiskelijoiden liikkuvuuteen tai ihmiskaupan ehkäisyyn (SDG:t 4, 5 ja 8) liittyviä tavoitteita on asetettu (IOM 2022). Keskeisintä on kuitenkin eriarvoisuuden vähentäminen sekä osaamisperusteisen maahanmuuttopolitiikan kokonaisvaltainen tarkastelu vastuullisuuden linssien läpi.

Oikeudenmukaisuuden ja eriarvoisuuden teemat ovat aina olleet läsnä humanitaarisessa maahanmuuttopolitiikassa. Suomessa osaamisperusteisuus – eli työ tai koulutus – on kuitenkin jo selvästi yleisin

IOM, The International Organisation for Migration (2022). <https://www.iom.int/migration-sustainable-development-and-2030-agenda>. Luettu 20.4.2022.

Valtioneuvosto (2021a). Hallituksen kestävyystiekartta. *Valtioneuvoston julkaisuja 2021:43*. Helsinki: Valtioneuvosto.

Valtioneuvosto (2021b). Työ- ja koulutusperusteisen maahanmuuton tiekartta 2030. *Valtioneuvoston julkaisuja 2021:74*. Helsinki: Valtioneuvosto.

YK:n seitsemäntoista kestävä kehitys tavoitetta on kansainvälisesti näkyvin ja tunnustetuin politiikkatoimien ohjausväline, jonka tavoitteita omaksutaan myös kansallisissa ohjelmissa. Muuttoliikkeen kannalta tärkeimmät osatavoitteet liittyvät eriarvoisuuden vähentämiseen, työvoiman ja opiskelijoiden liikkumiseen sekä ihmiskaupan kitkemiseen (muokattu IOM 2022).

oleskeluluvan peruste. Viime vuosina esimerkiksi työperäisen hyväksikäytön ehkäisy ja uhrin oikeusturvan näkökulma ovatkin korostuneet myös osaamisperusteissa maahanmuuttopolitiikassa perinteisen valvonnan ja vetovoiman vahvistamisen ohella. Osaamisperusteisen maahanmuuton lisääntyessä on tärkeää varmistaa toiminnan vastuullisuus laajasti sekä tuljoiden että vastaanottavan yhteiskunnan näkökulmasta.

Tässä *Migration – Muuttoliike* -lehden numerossa nostamme esiin neljä teemaa vastuulliseen osaamisperusteiseen maahanmuuttopolitiikkaan. Tavoitteena on virittää keskustelua vastuullisuuden tulkinnasta maahanmuuttopolitiikkaa ohjaavana kehyksenä. Näemme sen vaatimuksena politiikan onnistumiselle sekä tulijoita ja suomalaista yhteiskuntaa molemminpuolisesti hyödyttävälle lopputulemalle.

Ensimmäinen teema on ulkomaisen työvoiman oikeuksien tasa-arvoinen toteutuminen Suomen työmarkkinoilla. Siinä pureudutaan ulkomaalaisen työvoiman hyväksikäytön tunnistamisessa ja ehkäisyssä tarvittavaan tietoon ja osaamiseen viranomaisyössä. Työperäisen hyväksikäytön ehkäisy onkin ottanut merkittäviä edistysaskeleita politiikassa ja viranomaisyössä. Työperusteisesti saapuvat ihmiset voivat jäädä täysin ilman kosketusta suomalaisiin viranomaisiin,

järjestöihin tai muuhun yhteiskuntaan. Ilman tietoa oikeuksistaan ja he altistuvat erilaisille työperäisen hyväksikäytön muodoille. Viranomaisten tulisi omaksua entistä selkeämpi rooli ulkoimaisen työvoiman oikeuksien turvaajana sekä varmistettava tässä roolissa tarvittavan tiedon ja osaamisen riittävyys.

Toinen teema on sukupuolten välinen tasa-arvo erityisesti maahan muuttaneiden naisten näkökulmasta suomalaisilla työmarkkinoilla. Työllistymistä vaikeuttavat eri tekijät, kuten työmarkkinoiden sukupuolen mukainen segregatio ja syrjintä. Jo ennen koronapandemiaa Suomi oli muita Pohjoismaita jäljessä maahan muuttaneiden naisten työllistämässä. Osaltaan työllisyyteen vaikuttavat esimerkiksi maahanmuuttoperusteet, kuten pakkomuuton taustalla olevat haasteet, sekä myös naisten kantama hoivavastuu. Kyse on paljolti suomalaisen työelämän rakenteisiin ja yhteiskunnan palvelujärjestelmään liittyvistä ongelmista sekä näille haettavista ratkaisuista.

Kolmas teema tarkastelee osaamisperustaisen maahanmuuttopolitiikan mahdollisuuksia vaikuttaa alueelliseen eriarvoisuuteen. Alueiden elinvoimaisuuden haaste ja eriarvoisuuden ilmentymä on erityisesti koulutetun työikäisen väestön kasautuminen muutamille suurimmille kaupunkiseuduille. Kun väestön

kasvu tulee vain maahanmuutosta, voidaan kysyä, miten osaamisperusteinen maahanmuuttopolitiikka pyrkii osaltaan hillitsemään alueellisen eriarvoisuuden kasvua? Entä miten työllisyys-, koulutus-, ja innovaatiopolitiikan keinoin voidaan vahvistaa erityisesti suurten kaupunkiseutujen ulkopuolisten alueiden kehitystä osana osaamisperustaista maahanmuuttopolitiikkaa, kunkin alueen omat lähtökohdat huomioiden?

Neljäs teema on uusien turvallisten, hallittujen ja vastuullisten kanavien rakentaminen. Artikkelit tarkastelee osaamisperusteisia ja suojeluun perustuvia kanavia yhdistelevien, niin kutsuttujen täydentävien väylien roolia yhtenä mahdollisuutena maahanmuuttopolitiikassa. Kolmansissa maissa oleskelevien ja kansainvälisen suojelutarpeessa olevien ihmisten mahdollisuudet hakeutua suoraan työ- tai opiskelumarkeinoille ovat hyvin rajalliset. Täydentäviä väyliä voidaan kehittää ja laajentaa, jotta mahdollisuus siirtyä turvaan ja samalla osaksi työ- tai opiskelijaelämää tarjoutuisi yhä useammalle suojelun tarpeessa olevalle.

Jokaista teemaa käsitellään tutkimuspohjaisessa artikkelissa sekä käytännön kokemukseen perustuvasa tiiviissä "Näkökulma" -puheenvuorossa. Toivomme, että teemanumero tarjoaa lähtökohtia Suomessa käytävään keskusteluun vastuullisuuden nykyistä laa-

jemmasta roolista osaamisperusteisen maahanmuuttopolitiikan tavoitteissa ja toteutuksessa. Vastuullisuuden roolia voidaan uudelleen määritellä ja konkretisoida esimerkiksi tiekartan vuosittain päivitettävän toimeenpanosuunnitelman muotoilun yhteydessä.

Lisäksi uudistetussa lehdessä on mukana yhteistä teemaa taustoittava "Horisontti" -asiantuntijakirjoitus sekä "Tulevaisuuden tekijät" -osio. Jälkimmäinen tarjoaa alustan nuorille lupauksille nostaa esiin kiinnostavia ja relevantteja näkökulmia teeman ympäriltä. Edelleen lehdessä on mukana myös kirja-arvioita, jotka tarjoavat mahdollisuuden seurata tuoretta keskustelua muuttoliikkeiden kentällä.

Ukrainan kriisi keväällä 2022 on nostanut aiempaa vahvemmin työn ja koulutuksen osaksi suojeluun perustuvaa maahanmuuttopolitiikkaa. Tämä viittaa paradigman muutokseen, jossa maahanmuuton hallinnollisten kategorioiden sijaan katse käännetään vahvemmin ihmisiin ja heidän tarpeisiinsa. Näin ollen teemanumero valottaa tätä paradigman muutosta myös Suomen osaamisperusteisen maahanmuuttopolitiikan uudenaikaisessa toimintaympäristössä. ■